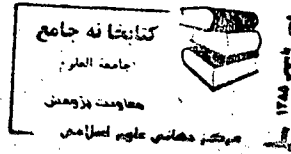

در عهد ولایت امام خمینی

کتابخانه نه جامع
جامعه المار
مهاجرت پژوهش
مرکز جهانی علوم اسلامی

مرکز جهانی علوم اسلامی
شعبه فلسفه ایران - مهر - ۱۳۸۸

پایان نامه کارشناسی ارشد

گروه فلسفه و کلام

بررسی تطبیقی نظریه امامت و خلافت

استاد راهنما:

حجة الاسلام و المسلمین محمد باقر قیومی

استاد مشاور:

حجة الاسلام و المسلمین جعفر الهادی

دانش پژوه:

منیر حسین

سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت:

۲۴۴

تاریخ ثبت:

- مرکز جهانی علوم اسلامی مسؤول عقایدی که

نویسنده در این پایان نامه اظهار کرده است،

همی باشد.

- استفاده از این اثر با ذکر منبع بلامانع است.

سیاس و تقدیر

عن ابی الحسن الرضا علیه السلام - من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکر الله عزوجل
فرصت را غنیمت شمرده از مدیر محترم مدرسه عالی امام خمینی (ره) حجة الاسلام و المسلمین
جناب آقای هاشمیان و تمام مسئولین محترم مقطع تحصیلات تکمیلی و اساتید محترم مدرسه
عالی و پرفیض امام خمینی (ره) که در طول چندین سال از محضر گرامیشان استفاده‌های فراوان
نموده‌ام کمال تشکر و قدردانی می‌نمایم.

وبه خصوص از استاد ارجمند جناب حجة الاسلام و المسلمین آقای محمد باقر قیومی که
راهنمای حقیر را در تدوین رساله بعهدہ داشتند و ساعت‌های طولانی وقت خویش را در اختیار
اینجانب گذاشته‌اند و همین طور از استاد محترم جناب حجة الاسلام و المسلمین آقای جعفر
الهادی که مشاورت رساله بنده را بعهدہ داشتند و ارشادات مفیدی در اختیار اینجانب قرار
داده‌اند که از این دو بزرگوار کمال تشکر و قدردانی را می‌نمایم.

تقدیم بہ:

وصی پیامبر اکرم ﷺ و جانشین نخستین او

حضرت علی بن ابی طالب علیہ السلام

چکیده پایان نامه

پایان نامه حاضر که عنوان «بررسی تطبیقی نظریه امامت و خلافت» را به خود اختصاص داده است. مشتمل بر فهرست مطالب در ابتداء و منابع در پایان و شش فصل می باشد. هدف در این پایان نامه بیان دیدگاه در فرقه بزرگ اسلام (شیعه و اهل سنت) درباره امامت و خلافت می باشد. یعنی تبیین دو اندیشه، اندیشه امامت (اندیشه شیعه امامیه) و خلافت (اندیشه اهل سنت) و بیان امتیازات و تفاوت‌های آن و ارزشگذاری بین آنها است در این بحث شناخت دقیق نظریه امامت و نظریه خلافت و بیان موارد اختلاف در اندیشه و شناخت مبانی و لوازم آنها و همین طور شناخت و بررسی اندیشه صحیح و امتیازات او بررسی شده است.

چکیده بحث این است که بین دو دیدگاه اختلاف وسیع است. البته در برخی موارد اشتراک هم دارند اختلافات تاحدی است که شیعه امامیه را از اصول دین و اهل سنت از فروع دین می دانند.

شیعه امامیه برای مقام امامت سه معنا معتقداند. شأن اول امام رهبری اجتماع ریاست عامه سیاسی و انتظامی اجتماع می باشد. امامیه حکومت و ریاست و رهبری جامعه اسلامی را یکی از شاخه‌های امامت می دانند امام وظایفی را به عهده دارد که یک شعبه آن حکومت است. شأن و مقام دوم امامت تبیین و تشریح مسائل و معارف الهی است پس امامت طبق نظریه امامیه همان استمرار نبوت است. شأن و مقام سوم امامت مقام ولایت و خلیفه الله بودن امام است. امامیه معتقداند که هیچ وقت زمین از حجت خدا خالی نمی ماند. ولی اهل سنت امامت را یک مقام اجتماعی می دانند و امام را فقط برای امور اجتماعی و حکومت می خواهند.

برای امام وظایفی بیان کرده‌اند که همه وظایف حکومتی و اجتماعی‌اند. به اعتقاد اهل سنت امام برای بیان شریعت نیست. مقام امامت را در حد یک حاکم می‌دانند.

همین طور شیعه امامیه معتقدند که امام با انتصاب از طرف خداوند تعالی تعیین می‌شود و هیچ راهی دیگر وجود ندارد. اما اهل سنت چندین راه را برای انتخاب امام ارایه کرده‌اند.

با بررسی راه‌های اهل سنت برای انتخاب امام معلوم شده است که اختیار و استخلاف و شورا که عمده طرف اهل سنت بودند از طرف شریعت معین نشده و از لحاظ عقل و نقل باطل‌اند. و راه ثواب همین راه نص من الله تعالی است و راه‌های دیگر برای تعیین خلیفه باعث به انحطاط کشاندن مقام خلافتند بالتبع جامعه اسلامی شدند که بعد از خلافت عثمانی سیکولاریسم جای خلافت را گرفت.

فهرست مطالب

عنوان صفحه

فصل اول: کلیات

۱	مقدمه
۳	تاریخچه
۳	پرسشهای تحقیق
۴	روش تحقیق
۵	اصطلاحات کلیدی
۵	خلافت
۶	حکومت
۶	شیعه امامیه
۷	شیعه در اصطلاح
۹	پیدایش اصطلاح شیعه
۱۰	اهل سنت
۱۲	پیدایش اصطلاح اهل سنت
۱۲	ولایت
۱۵	اجماع

فصل دوم: حکومت در اسلام

۱۷	واژه پژوهی حکومت
۱۹	حکومت در اصطلاح
۲۰	حاکمیت از آن کیست؟
۲۱	حاکمیت خداوند تعالی:

- ۲۳ دلایل حاکمیت خداوند تعالی :
- ۲۵ حق حاکمیت پیامبر اسلام ﷺ :
- ۳۲ حق حکومت ائمه معصومین :
- ۳۵ ریشه این اختلاف :
- ۳۵ حکومت از شئون دین است یا از شئون دنیا :
- ۳۵ دیدگاه اول :
- ۳۸ دلایل صاحبان این دیدگاه :
- ۴۰ دیدگاه دوم :
- ۴۱ پیشینه این دیدگاه :
- ۴۳ اقوال صاحبان این دیدگاه :
- ۴۶ دلایل دیدگاه انفکاک دین از حکومت :
- ۴۶ دلایل از کتاب :
- ۴۹ دلایل از سنت :
- ۵۰ دلایل تاریخی :
- ۵۱ نقد :
- ۵۳ وجوب حکومت و عدم وجوب آن :
- ۵۳ ۱ - قائلین وجوب :
- ۵۵ ۲ - قائلین بجواز :
- ۵۸ ۳ - قائلین تفصیل :
- ۶۱ طریق وجوب امامت (حکومت) :
- ۶۱ دیدگاه اول :
- ۶۳ دیدگاه دوم :

- ۶۵ دیدگاه سوم:
- ۶۷ امامت از اصول دین است یا از فروع دین
- ۶۷ دیدگاه امامیه
- ۶۹ دیدگاه اهل سنت
- ۷۱ انواع و شکلهای حکومت در جهان اسلام
- ۷۱ حکومت ولایتی
- ۷۱ حکومت خلیفه‌ای
- ۷۲ خلفاء راشدین:
- ۷۳ سلطنت:
- ۷۶ دیدگاه شیعه امامیه:
- ۷۶ حکومت معصوم:
- ۷۸ ولایت فقیه
- ۸۴ امام خمینی (ره) و نظریه ولایت فقیه:
- ۸۵ حکومت نامطلوب:

فصل سوم: امامت

- ۹۰ تعریف امامت
- ۹۰ واژه پژوهی امامت
- ۹۲ تعریف امامت نزد شیعه اثنی عشریه:
- ۹۴ امامت نزد زیدیه
- ۹۴ شرایط امامت نزد زیدیه:
- ۹۶ نص خفی و نص جلی
- ۹۶ امامت در اسماعیلیه

- ۹۸ مراتب امامت نزد اسماعیلیه
- ۹۹ مقامات و درجات ائمه اسماعیلیه
- ۱۰۰ تعریف و حقیقت امامت نزد اهل سنت
- ۱۰۱ خوارج
- ۱۰۱ امامت مورد بحث
- ۱۰۳ ویژگیهای امام
- ۱۰۴ تعریف عصمت
- ۱۰۴ واژه پژوهی عصمت
- ۱۰۵ معنای اصطلاحی عصمت
- ۱۰۶ حدود عصمت
- ۱۰۷ موارد اختلافی در بحث عصمت
- ۱۱۲ عصمت اختیاری
- ۱۱۵ دلایل وجوب عصمت
- ۱۱۵ دلایل عقلی:
- ۱۱۸ دلایل عصمت امام از قرآن
- ۱۲۲ دلایل عصمت امام از احادیث
- ۱۲۴ عصمت امام در کتب اهل سنت
- ۱۲۶ ب - افضل بودن امام
- ۱۲۸ ج - اعلم بودن امام:
- ۱۳۰ د - امام شجاعترین مردم باشد:
- ۱۳۱ ه - امام از چیزهایی که مورد تنفر است بڑی باشد.
- ۱۳۱ و - آباء امام کفر نداشته باشند:

- ۱۳۴ ز - امام باید زاهدترین و قریب‌ترین از مردم به خداوند باشد.
- ۱۳۴ ح - امامت امام عمومی باشد.
- ۱۳۴ ط - هاشمی بودن امام.
- ۱۳۵ ی - امام باید معجزه داشته باشد.
- ۱۳۵ ک - نص داشته باشد.
- ۱۳۵ ل - حسن الرائی.
- ۱۳۶ راه‌های شناخت امام:
- ۱۳۷ ضرورت امام.
- ۱۳۷ دلیل اول.
- ۱۳۹ دلیل دوم.
- ۱۴۰ دلیل سوم.
- ۱۴۱ دلیل چهارم.
- ۱۴۳ دلیل پنجم.
- ۱۴۳ دلیل ششم.
- ۱۴۵ استدلال ضرورت امام از کتاب الله.
- ۱۴۷ استدلال از روایات.
- ۱۵۲ استدلال ضرورت امام از اجماع.
- ۱۵۳ نصب امام با خداوند تعالی است.
- ۱۵۳ تعریف لطف.
- ۱۵۴ استدلال از قاعده لطف.
- ۱۵۴ صغری: نصب امام در جامعه لطف است.
- ۱۵۴ کبری: استدلال.

- ۱۵۶ «وجوب از خدا» نه «وجوب بر خدا»
- ۱۵۶ دلیل دوم: معصوم بودن امام
- ۱۵۷ دلیل سوم: امامت مثل نبوت
- ۱۵۷ دلیل چهارم: دلیل تجربی
- ۱۵۸ دلیل پنجم
- ۱۵۸ دلیل ششم
- ۱۵۹ دلایل از قرآن
- ۱۶۲ قلمرو فعالیت امام «شئون امام»
- ۱۶۲ ۱- امام خلیفه الله در زمین
- ۱۶۳ ۲- تبیین مفاهیم قرآن کریم و بیان مقاصد قرآن
- ۱۶۴ بیان احکام شریعه
- ۱۶۵ جواب دادن به سوالات دینی و اعتقادی
- ۱۶۶ حفظ شریعت از تحریف
- ۱۶۸ قیام به عدل و قسط و امنیت عمومی
- ۱۷۰ اجرای حدود و حفظ ثغور و ثروت اسلامی
- ۱۷۰ امام شاهد است بر امت
- ۱۷۱ امام وظایف رسول خدا ﷺ را دارد. مگر در تلقی وحی بعثت خاتمیت

فصل چهارم: خلافت

- ۱۷۴ معنای خلافت
- ۱۷۴ واژه پژوهی خلافت
- ۱۷۷ پیدایش مفاهیم خلیفه
- ۱۸۱ معنای اصطلاحی خلافت نزد شیعه

- ۱۸۷ معنای اصطلاحی خلافت نزد اهل سنت
- ۱۸۹ طرق اثبات خلافت
- ۱۸۹ نص
- ۱۹۱ اختیار یا اهل حل و عقد
- ۱۹۱ تعریف اختیار:
- ۱۹۱ اهل حل و عقد کیانند؟
- ۱۹۶ استخلاف
- ۱۹۹ شرایط معهود له
- ۲۰۱ شورا
- ۲۰۱ شوری در لغت:
- ۲۰۵ دلایل حجیت شوری
- ۲۱۶ استیلاء
- ۲۱۸ پیدایش نظریه استیلاء
- ۲۲۲ نقد
- ۲۲۵ ویژگیهای خلیفه نزد اهل سنت
- ۲۲۵ ۱- عاقل باشد
- ۲۲۵ ۲- بالغ باشد
- ۲۲۵ ۳- مذکر باشد
- ۲۲۶ ۴- آزاد باشد
- ۲۲۶ ۵- مسلمان باشد
- ۲۲۶ ۶- نسب:
- ۲۳۱ ۷- سالم الحواس باشد:

- ۲۳۱ ۸- سلامت بدن:
- ۲۳۱ ۹- عادل باشد:
- ۲۳۲ ۱۰- عالم باشد:
- ۲۳۳ ۱۱- شجاعت:
- ۲۳۳ ۱۲- صاحب رأی و حکمت باشد:
- ۲۳۳ ۱۳- افضل بودن امام:
- ۲۴۴ شئون خلیفه
- ۲۴۶ تطور خلافت در تحقق خارجی و سرانجام آن
- ۲۴۷ خلافت راشد
- ۲۵۴ خلافت یا ملوکیت
- ۲۵۸ خلفای اموی
- ۲۶۷ امویان در اندلس
- ۲۶۹ خلفای عباسی
- ۲۷۴ خلفای فاطمیان
- ۲۷۷ خلافت بنی عثمان
- ۲۷۸ زوال
- ۲۸۰ آثار زینبار حکومت‌های خلیفه‌ای (علل افول خلافت)
- ۲۸۱ احیای اختلافات نژادی و قبیله‌ای
- ۲۸۳ زوال حریت رأی
- ۲۸۴ تغییر احکام اسلامی و بدعت در دین
- ۲۸۷ ریختن خون‌های ناحق و فسادهای اخلاقی

فصل پنجم: بیعت و کاربرد آن در هر دو نظریه

۲۹۱	بیعت
۲۹۱	معنای بیعت
۲۹۲	معنای اصطلاحی بیعت
۲۹۳	بیعت در تاریخ
۲۹۴	بیعت عقبه
۲۹۴	بیعت رضوان
۲۹۵	بیعت مکه
۲۹۵	بیعت در غدیر خم
۲۹۶	بیعت خلفاء
۲۹۷	ماهیت بیعت
۲۹۷	۱ - عقد وکالت:
۲۹۷	۲ - عقد مستقل تبادلی
۲۹۷	۳ - عقد مستقل غیر تبادلی
۳۰۰	نقش بیعت مردم در نظام خلافت
۳۰۵	نقش بیعت مردم در نظام امامت
۳۰۹	حکومت اسلامی خواست مردم

فصل ششم: بررسی مقایسه‌ای

۳۱۵	فرق ماهوی امامت و خلافت
۳۱۶	امامت به معنی رهبری اجتماع
۳۱۶	حکومت یکی از شاخه‌های امامت
۳۲۱	امامت به معنی مرجعیت دینی

- ۳۲۴ امامت به معنی ولایت
- ۳۲۷ انتصابی یا انتخابی بودن امام
- ۳۲۹ ابطال اجماع
- ۳۳۱ اشکالات دیگر بر اختیارات امامت
- ۳۳۲ چرا رسول خدا ﷺ کسی را تعیین نکرد؟!
- ۳۳۳ سیره رسول خدا ﷺ
- ۳۳۵ پاسخ رسول خدا ﷺ به خواهان خلافت
- ۳۳۵ حکم عقل سلیم
- ۳۳۷ مطمئن نبودن خلیفه اول
- ۳۳۸ حقیقت امر
- ۳۳۹ نتیجه بحث
- ۳۴۰ فهرست منابع و مأخذ
- ۳۴۰ منابع عربی
- ۳۵۷ منابع فارسی
- ۳۶۳ مقالات فارسی

فصل اول:

کلیات

مقدمه

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على محمد و آله الطاهرين و السلام على اصحابه

المنتخبين.

بزرگ‌ترین اختلافی که بعد از وفات رسول خدا ﷺ و قبل از دفن جسم مطهر رسول خدا ﷺ در میان امت پدید آمد اختلاف درباره امامت بود. شهرستانی در این باره می‌نویسد: «اعظم خلاف بین الأمة خلاف الامامة اذ ماسل سيف في الاسلام على قاعدة دينية مثل ماسل على الامامة في كل زمان»^(۱) (بزرگ‌ترین اختلاف در امت اختلاف درباره امامت است. زیرا که در اسلام درباره هیچ قاعده دینی مثل امامت در هر زمان شمشیر جاری نشد) مسئله امامت علت عمده تقسیم شدن مسلمانان در فرقه‌های مختلف شد و خصوصاً مسئله امامت سنگ بنای اساسی دو فرقه تشیع و تسنن را پی ریزی می‌کند - و نیز شناخت امام، ویژگیها و شئون او از جمله مباحثی هستند که اساس دین و حکومت دینی بر آنها استوار می‌باشد.

مسئله امامت گرچه از قدیم مورد نزاع شیعه و اهل سنت بوده است ولی متأسفانه اکثر مردم بجز عده قلیل نمی‌دانند که دیدگاه دقیق مخالف در این باره چیست؟ هدف بنده در این مقاله بیان دیدگاه هر

دو فرقه‌های بزرگ اسلام درباره امامت و خلافت است. یعنی تبیین دو اندیشه (خلافت و امامت) و بیان امتیازات و تفاوت‌های آن و ارزشگذاری بین آنها است، در این بحث شناخت دقیق نظریه خلافت (نظریه اهل سنت) و نظریه امامت (نظریه شیعه امامیه) و بیان موارد اختلاف هر دو اندیشه و شناخت مبانی و لوازم هر دو نظریه و همین طور شناخت و بررسی اندیشه صحیح و امتیازات او بررسی خواهد شد.

امیدوارم که این مقاله از لحاظ روشن شدن این بحث مبنایی در شناخت طریق اسلام ناب و اصیل محمدی مؤثر خواهد بود، علاوه بر این برای رسیدن به فهم مشترک بین فرق اسلامی مفید و برای اتحاد و تقریب بین المسلمین مؤثر خواهد بود. همین طور این رساله زمینه‌ای برای درک صحیح نظریه امامت تشیع برای اهل سنت و مذاهب دیگر فراهم خواهد کرد.

در پایان لازم می‌دانم که بر این نکته پردازم که با این که در تهیه این جزوه فراتر از یک سال بطور فعال مشغول بررسی و جمع آوری آراء و نظریات دانشمندان بزرگوار شیعه و سنی بودم با این حال مسلم و بدیهی است که این جزوه دارای نقایص می‌باشد که امید است ارباب فضل و اساتید گرامی با نظر لطف به آن نگرسته و نظرات و ازشادات خود را به حقیر ارائه فرمایند.

از خداوند تبارک و تعالی مسئلت دارم که این گام کوچک را با لطف و عنایت خود مفید و قابل ارزش قرار دهد.